

»Moral bi bili pustiti fotografe. Tako pa so izgubljali čas, ko se jih je vzpenjalo toliko: hitro na vrh in nazaj, pa pika,« je komentiral eden od očetov akcije »Moštveni duh« Agostino da Polenza. »Od samih navdušenih medijev se odprava lahko tudi ponesreči.«

Vse drugo je zgolj še kronika z nekaj vprašanji, na katera bo lahko odgovorila šele prihodnost.

Prve dni lanskega oktobra sta šerpi neke španske odprave našla Parmentiera, še vedno v njegovem šotoru; ostal bo tam — kot drugi alpinisti, izginuli na tibetanskem Everestu.

Prav tiste dni je družba Bull v Parizu objavila, da se bo akcija »Moštveni duh« vseeno nadaljevala.

Rongbuk je še vedno pod snegom. Osem kilometrov daleč po dolini še vedno leži v razvalinah »najvišji samostan sveta«, ki ga je 20. avgusta lani prizadel močan potres. Veliko škodo je povzročil tudi v Nepal in Indiji. Bilo je ravno v odločilnem času za fante »Moštvenega duha«. Ni treba ne vem kako verjeti v duhove Strehe sveta, da bi pomislili, da Comolungma, »Boginja mati snega«, ki ji je posvečen Everest, ni s prijaznim očesom gledala na to odpravo.

(Alp)

SKICE IZ TIBETA

PRASTARA DEŽELA PRASTARIH MODROSTI

STONE ŠKARJA

Širok betonski lok se pne čez Sun Kosi, ki se ji tod sicer že reče Bote Kosi, Tibetanska reka, kot skoraj vsem vodam, ki se skozi Himalajo prebijajo z visoke planote Tibeta v soteske nepalskega sredogorja. Na nepalski strani je ob cesti nanižanih nekaj nizkih zgradb — obmejna policija, carina, dve majhni gostišči, nekaj kolib za nosače. Vas Kodari. Pred mostom, ki so ga Kitajci hkrati s cesto zgradili Nepalcem v dar, je tabla »most prijateljstva«, sredi mostu kitajski stražar v preveliki uniformi, na oni strani paviljon, podoban pagodi. Še pred dvema letoma je bil obljuden, zdaj pa so stekla razbita, nikogar ni v njem, le veter se pretika skozi zapuščeno zgradbo. Tudi šotori, ki jih je bilo za bataljon vojakov, so le še ogrodje in nekaj franž, obešenih čezenj. Niti popravili niso, ko so umaknili nepotrebno in predrago vojsko.

Za nosačema, ki mi nosita sod in torbo, se še sam zagrizem v breg. Cesto so odnesli plazovi in do kitajskega mejnega bloka v Zangmuju je kakšni dve uri peš. Ceste skoraj ni več, le njeni ostanki kot izgubljene police vise v pobočju.

* * *

Sinoči je ves Zangmu žarel v lučeh kot božično drevesce in svetil dol v temni Kodari, ki premore le oljne leščerbe. V jarki luči sonca je resnica čisto drugačna. Ob cesti se valja pregorel transformator, povsod je razmetano polomljeno orodje, zarjaveli strojni deli in prazni naftni sodi. Nihče ne vzdržuje, kar so zgradili. Policisti, cariniki in uradniki, ki niso v službi, igrajo biljard. Mize so kar ob cesti. Krepčajo se s pivom in kokakolo, tem najce-

nejšim prividom Amerike. Prometa ni, ker je Zangmu tudi na zgornji strani odrezan od sveta. Célo pobočje, ki ga je pred leti razkril požar, se kruši in odnaša cesto. Delovna brigada razcapanih, umazanih in shujšanih Tibetancev na oni strani podora razklada tovornjak, ki je pripeljal hrano za obmejno naselje. V prahu in gneči komaj razločim moške od žensk.

Tudi Kitajci in Kitajke so si enaki, vsi v modrih hlačah in suknjičih, a čistih in zlikanih.

Sužnji in gospodarji.

PEMBA S KONJEM

Rumena pokrajina valovi v neskončnost, le na jugu jo zapirajo beli zobje Himalaje. Štirje smo v džipu: šofer Kitajec, ki sem mu za vožnjo do Tingrija dal sto deviznih juanov, mladenič, ki mi je pravzaprav prekrbel džip in bo šel sedaj z njimi do Lase, ter pokitajčen Tibetanec, šoferjev spremljevalec. Ta dva govorita tibetansko in kitajsko, voznik le kitajsko. Le nerad je ustavil, da sem lahko fotografiral čudovito deželo. Zanj je visoka tibetanska planota divjina, ki jo je treba čimprej prevoziti. Visoko smo 5200 metrov in mrzel veter raznaša peščeni prah vsenaokrog. Nam je vseeno, saj smo že od vožnje popolnoma zaprašeni.

Potem jim zamenjam še sto deviznih juanov za sto dvajset navadnih. Uradno so enaki, a z deviznimi se da kupiti tudi uvožene stvari. Zato so na črno tod pri nepalski meji, kjer sploh ni mogoče nič kupiti, komaj kaj dražji, a v Lasi imajo že dvojno ceno, v Pekingju pa trojno.

Noč je že, ko pristanemo v Tingriju v veliki, a skoraj prazni vojašnici. Večerjamo sluzaste rezance. Doslej sem jedel s pa-

ličicami, od jutri bom potoval sam, žlico pa sem pozabil v Katmanduju. Ko pokažem problem, šofer preprosto ukrade porcelanasto žlico za juho in mi jo da. Zelo bom moral paziti nanjo.

Neki popotnik je na črno tablo učilnice izlil svojo samoto v lepih ljubezenskih verzih »... in spet bom gledal srce skozi tvoje modre oči.«

* * *

Ravna, suha pokrajina, šopi redke trave, pesek in prah, ki ga nosi veter, sonce naravnost v obraz, na obzorju Čo Oju. S Pembo, domačinom iz Tingrija, hodiva ob vozičku, ki ga vleče žilav tibetanski konjič barve lipicanca. Črede ovac, črede koz, črede jakov, ki mulijo že zdavnaj obgrizene štible. V naravi najprej pridejo na vrsto najboljši grizljaji, potem šele vse drugo. Sicer bi jih pospravili drugi. Včasih se ustavim, da Pemba poklepeta s kakim znancem. Včasih se tudi peljeva, če je pot gladka. Včasih morava skoraj prenesti voziček čez globoko zarezan žleb ali čez velike kamne, med katerimi je voda odnesla pesek.

Enkrat popoldne se ustaviva — za malico. V meh s campo, praženo ječmenovo moko, Pemba naplivka nekaj čanga in potem vse skupaj pregnete v nekakšne žgance. Pokaže na mišice, češ, to je dobro za

Tang mar — rdeča trdnjava, v ozadju Čo Oju; do sem smo se pripeljali z avtomobili

moč. Jeva z rokami. Nemogoče se je okužiti. Čang je alkohol, zrak je popolnoma suh in ultravijolični žarki ubijejo še tiste redke mikrobe, ki jih imava na umazanih rokah.

V klanec med Tingrijskim platojem in dolino Gjabraga morava voz celo porivati, a zato se od prelaza navzdol dobro uro peljeva. Gjabrag je daleč, skoraj štirideset kilometrov od Tingrija. Od prelaza naprej ne srečava nikogar več.

Le kakšna vas je Gjabrag? Tudi Pemba si želi konca poti. Za tam sem mu obljubil značko dalajlame, kakršnih sem bil že v Katmanduju nekaj kupil. Vsakih nekaj minut pričakujoče zamrmra »dalajlama« in požene konja.

Med zobmi mi škriplje pesek.

LEDENA KAŠA

Ledeno jutranje sonce, otrpla reka v dolini, Čo Oju na jugu. Vasi sploh ni. Nekaj golih, napol podrtih zidov iz suhe gline, ostanek kitajske vojaške postojanke, dve kotanji z zamrznjeno vodo, dva preperela kitajska vojaška šotora za zvezne oficirje bogve katere odprave, med zidovi pa dva naša bazna šotora. V enem sta naš zvezni oficir in prevajalec, drugega sem v hudem vetru sinoči postavil zase in za Pembo. Šele ko mi je veter trgal platno iz premrlih prstov in sem se v skrajni stiski na vso moč zadril »kje ste, lenuhi kitajski?«, sta mi prišla pomagat.

Bil sem zelo premražen, kajti uro prej sem pri preskakovanju reke po ledenih kamnih padel v vodo in ko sem zlezal ven, so mi hlače v hipu zmrznile v pločevino. »Prerezati trebuh in se zagrebsti v vroče drobovje,« sem se spomnil nasveta Jacka Londona, kako preživeti na severu, a psa ni bilo nobenega, konja pa sva s Pembo še potrebovala.

Od Tingrija do Gjabraga sva se dvignila od 4300 na 4700 metrov. Včeraj sem pozabil na višino, mraz, suh zrak in strašno sonce in zdaj mi ustnice zakrivate pri vsaki grimasi. Teh ran se ne bom znebil do konca odprave, dokler ne bom spet v topli in vlažni nižavi. Kako je vse odvisno od začetka!

Pemba pobožno pestuje pločevinastega dalajlamo, kitajski prevajalec gleda nekoliko posmehljivo, tibetanski zvezni oficir, čeprav na zunaj pokitajčen, pa resno. Ta dva ostaneta tukaj, Pemba se bo vrnil domov, jaz pa moram poiskati bazni tabor naše odprave.

* * *

Nahrbtnik na kamnitem bregu, čevlji, ki sem jih vrgel čez deset metrov široko strugo, prazna in tiha pokrajina. Izgubil se je še zadnji odmev mojega tuljenja, ko sem čez kolena bredel ledeno brozgo. Boljši prehod nižje spodaj sem zamudil, ker sem iskal še boljšega, za višje zgoraj je bila voda prehitra in sem se bal, da bi spet padel. Tod je bila široka in globoka, a mirna. Le nahrbtnik je postajal pretežak, ko so mi ledenele noge. Veliko sem moral naložiti, ker bosta sod in torba počakala kakšnega jaka, ki bo šel v prihodnjih dneh proti bazi.

Za desno moreno ledenika Gjabrag nalletim na pot, ki gre čez Nangpa La v Nepal, proti Namče Bazarju. Le od kod se je nenadoma vzela?

Pastirski šotor, Tibetanec Taši, slan čaj, campa. Pokažem mu, da imam v Gjabragu tovor, ki naj ga z jakom prinese v bazo.

In grem naprej.

Morena se podira na ledenik, močan zahodnik prestreza prah in ga nosi nazaj na pot. Prehitita me dva Tibetanca, ovita s šalom čez obraz. Nič takega nimam, diham na vsa usta in naravnost v grlo me reže prah, ki ga je mrzel in suh zrak poln. Še silikozo bom staknil.

BAZA PRED BREZPOTJEM

Značilni oranžni šotori, izgubljen otoček sredi kamnite puščave, spredaj majhno jezero, še bližje kupi gruščica, ki prekrivajo ledenik Palung, preden se spusti h Gjabragu. Baza. Še dobro, da sem se ozrl; tako imam le pol ure odvečne hoje nazaj dol. Ozrl sem se, ker pred mano ni bilo

nobene doline več, ki bi bila primerna za tabor, sonce pa je že zahajalo.

Baza je bila kakih deset minut stran od poti na Nangpa La v dolinici ob severnem bregu ledenika Palung. Spet jo vidim šele, ko sem že tam: narobe obrnjena zastava na jaboru, potem šotori, potem Roman, Viki, Blaž in Jože. In kuhinja s tremi nepalskimi šerpami. Marko, Iztok in Rado so nekje v steni Čo Oja. V severni steni, ki je celotne doslej še nihče ni videl. Isti dan kot Viki sta jo videla tudi dva Japonca, a sta bila šele izvidnica za prihodnje leto. Prepozno.

Postavim si majhen kupolast šotorček. Od treh velikih oranžnih šotorov, po katerih sem bazo sploh lahko opazil, je eden za kuhinjo, drugi za skladišče, v tretjem pa živijo šerpe. Naši so vsi v majhnih kupolah. Ne vem, zakaj. A zastavo bomo morali obrniti; sedaj je kot hrvaška, rdeča na vrhu. Dober teden sem zamudil in ves teden je ta napaka plapolala enako ponosno, kot bo od zdaj naprej, obrnjena pravilno.

* * *

Rob morene, dva velika kamnita možica — enega sem pravkar postavil sam —, strm grušč, navaljene skale med ledom in pobočjem, ki se počasi podira. Le slabo uro je spodobne hoje, za začetek, od možicev naprej pa »ves čas po žlebu med ledenikom in moreno«, kot je pot preprosto opisal Viki. Le da je bilo precej žlebov, ki so se začenjali in končevali kar tako, brez logike, eni vzdolžni, drugi počez, z grebeni ledu daleč v pobočje na levi, pa tudi s hrbti gruščica globoko v ledenik na desni. Kot bi vse preorali nekoliko ponoreli velikani. Kamenje, samo kamenje. Paziti na vsak korak, paziti na vsak žleb posebej, paziti na glavno smer proti enki. Pozneje jame, kotanje vode, bizarni stolpi belo zelenega ledu, z gruščem posute ledene vesine. Tu se ti ne sme nič zgoditi. Nič čudnega, da ni še nihče odkril te doline. Moral bi imeti močan vzrok.

Severno steno, recimo.

LEDENA KRNICA

Rdeč šotorček na ledeni ravnici. Bil naj bi tabor ena, a je predaleč od baze in že preblizu stene. Zdaj je enka uro nazaj po zapuščenem ledenem hrbtu, tod pa je le počivališče in shramba za odvečno opremo.

Vidimo dve piki, ki se vzpenjata po beli steni. Lepa stena, kot kakšna alpska klasika, a visoka dva kilometra.

Dolina se razširi v ogromno ledeno krnico, iz katere se spušča ledenik Palung. Grcm še slabo uro naprej, da se mi odpre vsa stena. En sam mogočen zid med Čo Ojem in Ngozumpa Kangom; dela je še za precej odprav. Naša je prva.

Sonce mi sije v objektiv, ne bo dobrih posnetkov. Moral bi vzeti šotorček, se vzpeti visoko v nasprotno pobočje in potem zjutraj fotografirati. Se mi bo dalo?

* * *

Hotel sem iti na ogled zahodne strani Čo Oja, a se je tja namenil Roman s sirdarjem Pembo Norbujem in rekel, da se mu zdi bolj prav, če grem jaz spet na enko.

Spet rdeči šotorček nad enko. V velikem loku obkrožim vso krnico. Kot zamrznjeno jezero je. V poletnem monsunu mora biti ta ogromna kotanja pravo močvirje snežne čobodre.

Sto metrov pod dvojko obrnem. Stena se je sploščila in za slikanje ni več zanimiva. V enki kuham juho, Iztok in Marko pa nekoliko kuhata jezo. Preveč dela je še ostalo, da bi lahko resno računala na vrh: »V steni sva naredila največ, na vrhu bova zadnja.« Mislim, da ne bosta.

V mrazu še čutim ne, ko si otrplo roko globoko urežem na konzervi. Črna kri na skali sproti zmrzuje v svetlo rdeč vosek. Iztok mi na debelo povije prst. Tkanina se napoji s krvjo in otrdi v črn mavec.

Ko se vračam v bazo, postavljam možice. V tako zmedenem svetu jih ni nikoli preveč. Ko paziš na korak, se s kotičkom očesa že tudi orientiraš. Srečam Blaža in Rada. Hitro hodita, očitno sta že aklimatizirana.

* * *

Skupina Tibetancev prav divjaškega videza razpenja šotor in ga sidra na vreče soli. Komaj se jim upam približati. Pol ure pod našo bazo so zadnje trate in zdaj so jake pognali na pašo. Čez deželo zakrožim z daljnogledom in nanj kot na limanice ujamem tudi Tibetance. Podajajo si ga iz rok v roke. Kot nekoliko nevarni otroci so. Bolj nevarni za stvari kot za življenje, je rekel Pemba. S karavano potujeta tudi dve nuni. Iz koša zlagata svete knjige, jih odvijata in listata po njih. Hočeta pokazati, da nista navadni kmetici, da sta le potnici. »Tuktenčolingompa,« pravi ena, ko maham z roko proti Nangpa La. Pokažem in povem, da sem bil tam pred devetimi leti, ko smo šli na Everest in da me je blagoslovil veliki lama.

Tuktenčolingompa. Vanj so prenesli duh in izročilo samostana Rongbuk, ko so ga Kitajci podrli.

In potem me zadene pogled, ki ga ne bom pozabil. Stoletja star, vseveden, kot rentgen. In traja, traja... Ne gre mi skupaj: tako lep in mlad obraz in prastara močdrost, mir, ki zamolklo sije iz velikih oči. Tibet? Kdo ve.

Ko sem pozneje nekoč pripovedoval fantom o tem mističnem srečanju, se je Marko na ves glas smejal. Seveda, Marko je

mlad in so mu ženske oči le zrcala njegovih.

Zjutraj sem potem še enkrat videl karavano, ko je malo pod bazo prečkala ledenik Palung. Pomahali smo si, le nuni sta šli dostojanstveno mimo, kot da se nismo nikoli srečali... Ja, tisti pogled... Kaj sem čutil, kaj mi je bilo? Nenavadno, skoraj neugodno. Kot na izpitu, kjer tisti, ki sprašuje, pozna tudi vse odgovore. Če bi znal njen jezik — bi se upal vprašati? Ne vem, ne vem... Najbrž ne.

IZTOK

Vrh Čo Oja, severna stena v senci, od poznega popoldanskega sonca osvetljena zahodna pobočja, sredi njih majhna temna pika, v daljnogledu komaj vidna, ki se počasi spušča. Iztok je bil na vrhu, tri ure je minilo, preden se je spet pokazal na robu, da me je v želodcu že čisto zvilo od strahu zanj.

Lep večer, najlepši na vsej odpravi. Fotografiral bi, pa se bojim izgubiti tempo, ko hitim za Pembo tja nekam proti Nangpa La. Ne bi se več ujel. Tudi tako ne more trajati dolgo. Nočem misliti na to, le hitim po drsečem pesku, čez navajljano kamenje, čez zamrznjene potočke. Hiteti, dokler je še kaj moči in dneva. Ob šestih zvečer sva šla iz baze, ob pol desetih sva bila pri zadnji ploščadi za bazne šotore pod klasično smerjo. Do sem je Pemba poznal pot, saj je bil nekaj dni prej tam z Romanom.

»Kaj bova?«

»Lahko bi zakurila teh nekaj vejic, ki so jih pustile odprave.«

A greva naprej. Trda noč, sem in tja kak možic, ki jih loviva z baterijo, nekje spredaj črn trikotnik kote 6446 metrov, s katere mora priti Iztok.

Čo Oju menda pomeni bogijo turkizov. Boginja kamenja že, nikjer v Himalaji ni toliko razsutega kamenja, a turkizov nikakor ne.

Enkrat se v temi posveti majhna lučka, precej desno in zelo daleč. Potem vklopimo aparate. Iztok naj gre ves čas po žlebu med koto in tokom ledenika. Moramo se srečati.

Žleb je jarek med ogromnimi labilnimi bolvani. Nobeno hitenje ne pomaga, takoj zdrsneš ter izgubiš čas in moč.

Ob enih ponoči se skoraj zaletimo drug v drugega. Okej, zdaj bo vse dobro. Po karti smo 5900 metrov visoko, a neznanško daleč, četrtno obsega himalajskega osemtisočaka. Ozek lunin zadnji krajec se pokaže, ko smo že skoraj nazaj. Zadnji vzpon za tristo metrov je nečloveški. V obe smeri se spominjam samih vzponov.

Ob sedmih zjutraj smo v bazi, midva s Pembo po 13 urah hoje, Iztok pa po 29 urah. Tri ure se je Iztok zamudil na vršni

Nomadi v templju Jokhang v Lasi
Foto: Viki Grošelj

kupoli, kjer se mu je strgal film in je šel vrh še enkrat poslikat.

V resnici Čo Oju menda pomeni plešastega boga. Turkizi so lepši, a pleša in kamenje sta resničnejša.

PORTRETI

Za Iztokom sta šla na vrh Jože in Viki. Ves čas odprave sta bila par, le vrh sta doživela vsak zase, nekaj ur narazen. Le Jožetovega posnetka nimam; zmeraj se je zamujal s čim koristnim. Imam pa posnetek, ko odhaja z enke in od malega šotorčka v ledeno krnico. Jožetov nahrbtnik je kot stolp. Usmerjevalec je bil Viki, z natančnim programom in velikimi cilji. Kdor hoče vse to doseči, mora biti pri porabi energije in časa racionalen.

Marko in Rado sta šla v kuloar. Bila sta najhitrejša; upolodne sta bila na vrhu: Rado močan, vztrajen, Marko samostojen, z odkrito svojim mnenjem, živa volja, prihodnost.

Blaža je najprej zvijala višina, potem pa je zaživel in v enki ves večer kahal meni in Romanu. Z njim je šel na vrh Roman tudi zato, da ne bi bil sam: čeprav se je vrha bal, saj prej ni bil kaj dosti nad dvojko. Bil je šef odprave, dober, in pogosto nas je spomnil na to. Prima!

Užival sem takole ob strani, čeprav sem svoj vrhunec doživel že doma, ko sem končno dobil denar za Kitajce — kajti prav ko je odprava odhajala, so se podrli vsi finančni obeti. Bilo je težko kot nikoli

v hribih. Denar je bilo treba dobiti v dveh dneh, sicer bi odprava obtičala v Katmanduju.

* * *

Zdaj, ko je zadnjič, vidim samo lepoto. Rdeče ožarjeno pobočje z napoko in drsnino, kjer se je speljal plaz še v toplejših časih, zdaj pa je vse uklenjeno v divji mraz. Odlom rdeče žarečih serakov na ozadju črnega neba. Kot nož oster greben Ngozumpa Kanga, podoben razžarjeni žagi. Celó pot od enke k osamljenemu šotorčku je lepa, saj se ne spotikam po kamenju ledeniškega hrbta, marveč hodim po gladkem žlebu med gruščem in ledenimi grebeni, po poti, ki jo je odkril Marko. Od daleč navadni ledeni stolpi, od blizu čipke, kristali, tenke rezine ledu, ki jih preseva sonce, da bleste v skrivnostni modro zeleni svetlobi.

Tri ure z žepnim nožem izrezujem z ledom zalito dno šotora, da ga rešim celega. Jože in Marko tovorita opremo izpod stene. Edina sta, ki sta šla iz baze nazaj gor tudi potem, ko sta že dosegla vrh. Pa šerpe in jaz, ki smo tu itak za delo. Lepo je celo, ko se pozno popoldne šibim pod petindvajsetkilogramskim nahrbtnikom in previdno stopam po majavem kamenju, ki ga posipa počasi naletavajoči sneg. In ko mi že v trdi temi pride iz baze naproti Viki, ker ga je skrbelo, kje sem.

Trda noč, le dve lučki, ki se srečata. Mnogo.

HUMUS ZA PRIHODNJO RAST

Od daleč je bilo videti le velik kup kamenja. Od blizu je bil to podrt čorten, znamenje, obdano z molilnimi kamni »om

mani padme hum« — »pozdravljen biser v lotosu« ali »bog v tebi« ali »vse dobro v tebi, ki mimo greš«. Od vasi ni ostal kamen na kamnu. Ko so Kitajci uvajali nov red v Tibetu in izganjali preteklost, so se še posebej spravili na samostane in utrdbe. Podrli so tudi vse obmejne vasi, da so pretrgali stare trgovske poti in ves promet z Nepalom in Indijo. Pri tem so ubili približno vsakega četrtega Tibetanca. Preprečiti stike z drugimi, uničiti kulturo, zastrašiti domorodce in napolniti deželo s svojimi ljudmi, to naj bi bil humus za neko daljno prihodnjo rast, ki je pa kar ni in ni.

Suha, rumena trava je poslastica za naše jake. Mlake so zamrznjene, a jaki z užitek kom ližejo led. Na vsaki strmini se kakšen sod zvali v dolino in potem Taši, šef karavane, dirja za njim in ga nosi nazaj. Pri cesti taborita zvezni oficir, ki zna tibetansko in kitajsko, ter prevajalec, ki zna kitajsko in angleško. Tako je bolj varno, da oba prenašata vse. Ne zaupajo enemu samemu.

Postavimo šotore. Tod bomo počakali vozila. Do jutri? Pojutrišnjem?

Z Romanom preživiva večer ob ognju v tibetanskem šotoru. Dim, campa, slan čaj, blag občutek, da je storjeno lepo delo.

»Kdor bi se rad pomeril v balinanju s ploščatimi kamni, me jutraj najde tamle na travniku.« napoveduje Viki jutrišnji dan. »Deset juanov, če izgubim, pet, če dobim. Da se boste upali.«

GROŽNJA

Neskončna rumena dežela. Spodaj reka, z ledom obrobljen breg. V pesku obrisi živalskih parkljev, velikih in majhnih. A živali nikjer nobene. Nad vsem trdo, jekleno modro nebo. Počasi, neustavljivo se s Himalaje spušča zima. Nedaleč stran so naši šotori, kjer čakamo, da pride tovor-njak po nas, pa vendar se počutim ogroženega. Sonce je le prevara. Ožge in izsuši kožo, razžira ustnice, a zemlje ne ogreje. V trenutku, ko zaide, ledeni prsti oklenejo deželo. Takrat si varen le pri hišnem ognju ali v taborni kuhinji ali kvečjemu v spalni vreči. Vsaj streha mora biti, čeprav platnena, da prav vse toplote ne izsesa prazno veselje.

Spominjam se — pred dvema leti —, ko sva z Andrejem hodila proti Šiša Pangmi. Ves dan sva hodila v rahel klanec, pa se nisva mogla ogreti. In ko sem šel v bazo, prav tako ne. In ne med bazo in enko. Dobro je bilo šele na ledu. Ta je domač. Tibet pa... Tako blaga in mila pokrajina na oko, sicer pa nenehna grožnja. Ko hodiš po majavih kamnih, veš, da se ti ne sme nič zgoditi. Zlomljena noga bi bila začetek hitrega konca. Mraz bi vdrl v telo, ugasnil bi. Tu ni kot v toplih krajih, ko kar

lebiš in je življenje samoumevno. Tu ga je treba braniti, se boriti zanj. Nenehno. Kot bi odrival tenke, komaj vidne vrvice, vsako sproti, da jih ne bi bilo preveč nenkrat in ne bi mogel več naprej.

Spomnim se Tibetancev po vaseh, v pastirskih taborih, v karavanah, ki so potovale mimo nas. Bili so tudi starci vmes, celo zelo stari starci, a ni bilo nobenega ubogega starčka. Živijo le, dokler je življenje v njih močno. Kot divjad, pomislim. Vidiš le živega in zdravega gamsa — ali pa mrtvega. Ko se boriš za življenje, ko ga braniš, veš zanj. Življenje je, smrt je, životarjenja ni.

Dan je, noč je, vmes je le ostra ločnica. Neizprosna dežela, ta Tibet. Grožnja smrti. Izziv življenju. Blage oblike, neskončna obzorja, a vsako možnost ji je treba iztrgati. Mogoče celo najlepša dežela na svetu. Kruta in lepa. In tiha, tiha. Slišiš vsak zgib srca, vsako pomisel.

Prastara dežela prasta modrosti. Zaslutiš večnost. In v večnosti tisti dragoceni delček časa, ki je tvoj. Moj. Edini. Pred njim le prah. Za njim le prah. Za trenutek še kratka sled, mogoče odtis noge, stopinja v pesku, potem pa spet prah čezinčez. Razkošje življenja.

GORE SANJ

Samostan Sera, eden izmed največjih v Tibetu. Večinoma že obnovljen, le na gornji strani je še nekaj ruševin. Menihov je desetkrat manj kot prej, v predkitajski eri, pred pol stoletja. Nič manj kot menihov ni v samostanu psov. Menihi verjamejo, da so psi inkarnacija tistih njihovih sobratov, ki so umrli v grehu in zato niso mogli doseči nirvane, stanja večne blaženosti. Zdaj morajo preživeti še eno življenje, a po pasje. Pravi menihi skrbje, da se psom godi dobro. Tudi psi vedo, da jih ne bo nihče preganjal.

Buda pravi, da je življenje trpljenje zaradi želja, ki povzročajo napetosti in bolečino, če niso potešene. Zato je končni cilj nirvana, blaženi nič. Zato Tibetanci Kitajcev ne sovražijo tako zelo, kot bi jih mi na njihovem mestu.

Sam imam življenje za največji božji dar, celo pasje bi se mi zdelo boljše kot nič, posebno v Tibetu, vendar prav zato ne verjamem kaj dosti v reinkarnacijo; no, morda po delčkih. Enkrat mi je dano, eno priložnost imam. A čisto zagotovo — kdo ve?

Vsaj z živalmi bi morali ravnati lepo, če že z ljudmi ne moremo.

* * *

Visoko iz zraka je Tibet sivo rjavo hribovje, okrasta ravnina, peščene sipine, zaledenela jezera, vijuge rek in le tu pa tam gruče kvadratastih polj. Prazna dežela.

Gledaš zemljo in nisi njen del. Kot da je tudi čas malo zamaknjen, ne le prostor. Letimo iz Lase v Katmandu, letimo skozi Himalajo med Kangčendzengo in Everestom, kjer je porečje Aruna in nobenega tako visokega vrha, da bi vrtinčil zrak nevarno visoko. Kangčendzenga, Makalu, Everest, Čo Oju. Poznamo vse stene, vse grebene, vse doline. Pa vendar — kot da se tiste zgodbe niso nikoli zares zgodile. Ni mogoče zgnesti tistega upanja, trpljenja, porazov, zmagoslavja v belo valo-

vanje, ki se pomika mimo nas in izginja v modrih daljavah. Nikakor.

A zamisliti si nov vzpon, nov pohod, nov načrt? Nič lažjega! Sproti se rojevajo, z vsakim vrhom, ki drsi mimo, z vsako dolino.

Kako velik je svet za človeške želje že samo tukaj, na tem kratkem poletu! Kako lahko zapuščas preteklost in se razlivaš v prihodnost! Kaj je sploh to dolgčas? Saj so že same sanje nekaj! Da so le obzorja prosta...

SANJARJENJA V OLIVNO SIVEM

MISLI PA UHAJAJO TJA GOR...

MATJAŽ ČUK

»Mirno! Na desno ravnaj se! Mirno! O desno rame!« — Dan za dnem, teden za tednom...

Zidovi vojašnice, dnevi brez konca, kot da se je čas ustavil.

Kako hitro sta minila tista dva meseca pred odhodom v vojsko! A teh dvanajst dni se vleče kot cela večnost...

A spomini ostanejo. Teh ti ne more vzeti nihče! Kako preprosto: samo izključiš in že si v drugem svetu. Pred teboj so gore, modro nebo, bleščeče beli oblaki. Pred teboj so ostri grebeni, še vsi zasneženi, obsijani s toplim pomladanskim soncem; svetli, da ti jemlje vid. Pod njimi pa čudovite trate, že polne cvetja, polne življenja, gibanja... Kakšno veliko nasprotje! Zgoraj še ostra zima, mrzel veter, ki reže do kosti, da se zavijaš v bundo, kapo in rokavice, spodaj že prava pomlad, toplota, prvi avrikliji, encijani, življenje...

OD VSEH POZABLJEN SVET

»Ustaj, vojsko!« — Nameščanje postelje. Jutranja telovadba. Zajtrk. Dviganje zastave. Smotra.

Dan za dnem isto. Že zdavnaj znam na pamet urnik za vsak dan posebej. Sovražim to enoličnost, sovražim to življenje brez gibanja, brez sprememb, brez svobode.

Se spomniš, kako sva nekaj dni pred mojim odhodom v vojsko preizkušala našega fička? Prišla sva do Tinčkove lovske kočice. Naprej ni šlo.

Nič čudnega. V teh petnajstih letih je opravil svoje. Zvesto nam je služil. Zanj ni bilo ceste, ki bi bila prestrma, nista ga zadrževala ne sneg, ne led, ni ga ustavili plaz.

Se spomniš trav, polnih cvetja, na Smokuški planini? Od tod sva šla kar na-

ravnost, s poti, skozi gozd, mimo Doma na Zelenici na zgornjo pot, proti Vrtači. Nato sva kot vedno izbrskala pot, bolje rečeno gamsjo stezico, ki naju je povedla iz objudenega sveta v svet samote, brezpotja in tišine.

Krnica Suho ruševje. Samoten, od vseh pozabljen svet v osrčju Karavank. Na desni strme, razbite stene Palca, na levi dolgi, našagani greben Vrtače.

Teren. Brez dvoma svetla točka v vojski. Postavljanje šotorov, spanje pod milim nebom, kopanje rovov, gibanje v naravi. Nikoli ne veš vnaprej, kaj boš počel; dan se razlikuje od dneva, življenje je polno sprememb in nepredvidljivih dogodkov. Zvečer pa harmonika, pesem, kitara... Skratka, lahko bi to v nekem smislu imenovali svoboda.

TEŽKO JE SPREMENITI ČLOVEKA

Ne vem, kako to — morda imava srečo, morda je to prirojen občutek —, toda vedno nama uspe najti pravo smer. Tako je bilo tudi tokrat. Množica žlebov in stolpov, nepregledno, razbito skalovje, krpice snega — kot spomin na že davno minulo zimo. Med njimi pa nevidna stezička, lepe poličke, čudoviti naravni prehodi in nato — žal prekmalu — vrh.

Palec — najostrejši karavanški dvatisočak. Vpisna knjiga častitljive starosti. In, seveda, kot vedno po doseženem cilju — pogled naprej, v Vrtačo, novi načrti, želja po neodkritih skrivnostih, po novih doživetjih. In spomini, za vedno vtisnjeni v tebi, spomini na pravkar prehojeno pot. Redarstvo. Lahko bi ga imenovali najzanimivejša plat vojske. Čudovita priložnost za spoznavanje človeških značajev. V nekaj mesecih se pokaže vse: volja do dela, prijateljstvo, želja po »komandiranju«, trma, upornost. Ničesar ne moreš skriti. Vse dobre in slabe strani človeka slej-